

LUNDS UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum

Nordiska språk

Malin Gustavsson

C-UPPSATS

Svenska: språklig inriktning

SVEK10

HT 2020

Ett slags uppsats eller en slags uppsats?

Kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags*
respektive *sorts* ur ett diakront perspektiv



LUNDS
UNIVERSITET

Handledare: Sanna Skärlund

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	3
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Disposition.....	4
2 Bakgrund	5
2.1 Kongruensböjning i konstruktioner med <i>slags</i> och <i>sorts</i>	5
2.2 Ordböcker och språkvårdslitteratur om <i>slags</i> och <i>sorts</i>	8
2.3 Kongruensböjning i konstruktioner med <i>slags</i> i danska och norska	12
2.4 Grammatikaliseringsteori.....	13
3 Material och metod.....	14
4 Resultat.....	17
4.1 Kongruensböjning i undersökta fraser med <i>slags</i>	18
4.2 Kongruensböjning i undersökta fraser med <i>sorts</i>	20
4.3 Mönster i kongruensböjning i undersökta fraser med <i>slags</i> och <i>sorts</i>	23
5 Diskussion	26
6 Sammanfattning	30
Litteratur.....	32

1 Inledning

Heter det *ett slags stol* eller *en slags stol*? Heter det *en sorts bord* eller *ett sorts bord*? Svaret på dessa inledande frågor är att det kan heta både och. Antingen tar man fasta på att det heter *ett slag* och *en sort* och därför bör heta *ett slags stol* och *en sorts bord*, eller så fokuserar man på att det heter *en stol* och *ett bord* och därför bör heta *en slags stol* och *ett sorts bord*. Man kan alltså välja att kongruensböja artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* antingen efter genus hos orden *slag* respektive *sort* eller efter genus hos hela nominalfrasens huvudord.¹

Våren 2020 undersökte jag i min B-uppsats (Gustavsson 2020) hur vanligt böjning efter *slag*, *sort* respektive böjning efter huvudord är i nutida tidningstexter och bloggtexter. Undersökningen visade att i tidningstexter är böjning efter *slag*, *sort* vanligast och i bloggtexter är böjning efter huvudord vanligast. Böjning efter huvudord förekommer dock i relativt stor utsträckning också i tidningstexter.

Modern språkvårdslitteratur uppger oftast att båda alternativen, böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord, förekommer och är korrekta. I äldre ordböcker och språkvårdslitteratur påstås emellertid ofta att böjning efter *slag*, *sort* är det enda korrekta och att böjning efter huvudord hör det slarviga språket till. Språkvårdens inställning till kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* har alltså förändrats, men har språkbruket förändrats?

Beläggen på *slags* och *sorts* i SAOB (1977, 1985) visar att variationen i kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* har funnits i det svenska språket i flera hundra år. Vad som däremot inte har undersökts är i vilken utsträckning böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord har förekommit. Har det skett en förändring i hur artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kongruensböjs? Om så, hur kan den relateras till språkvårdens rekommendationer? Och hur kan variationen i kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* förklaras? Det är några av de frågor som jag i denna uppsats ämnar besvara.

¹ I uppsatsen kommer vidare, för läsbarhetens skull, ”böjning efter *slag*, *sort*” att användas i betydelse ’kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* efter genus hos *slag* respektive *sort*’. Tillika kommer ”böjning efter huvudord” att användas i betydelse ’kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* efter genus hos hela nominalfrasens huvudord’.

1.1 Syfte och frågeställningar

Denna uppsats syftar till att ur ett diakront perspektiv undersöka variationen i kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* i framförställda attribut i nominalfraser. Med variation åsyftas två förekommande sätt att kongruensböja artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts*: efter genus hos *slag* respektive *sort* och efter genus hos hela nominalfrasens huvudord. Följande frågor ämnar uppsatsen besvara:

1. Hur kongruensböjs artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* i svenska tidningstexter från de senaste 150 åren? Har fördelningen mellan böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord förändrats? Skiljer sig utvecklingen för fraser med *slags* respektive *sorts* åt?
2. Finns det mönster i när artikel eller pronomen böjs efter *slag*, *sort* och när artikel eller pronomen böjs efter huvudord?
3. Hur förhåller sig kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* i tidningstexter från de senaste 150 åren till språkvårdsrekommendationer från samma period?
4. Hur kan variationen i kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* förklaras?

1.2 Disposition

I avsnitt 2 presenteras vad som tidigare har skrivits om kongruensböjning av artikel eller pronomen i konstruktioner med *slags* och *sorts*, såväl deskriptivt som normativt, kongruensböjning av artikel eller pronomen i konstruktioner med *slags* i danska och norska samt grammatikaliseringssteori. Därefter redogörs i avsnitt 3 för undersökningens material och metod. I avsnitt 4 presenteras undersökningens resultat. I avsnitt 5 diskuteras resultatet. Slutligen sammanfattas uppsatsen i avsnitt 6.

2 Bakgrund

Avsnitt 2 är uppdelat i fyra delar. I 2.1 ges först en grammatisk beskrivning av kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* i framförställda attribut. Därefter presenteras en kortfattad historik över orden *slag* och *sort*, och formerna *slags* och *sorts*, i svenska. Vidare presenteras en tidigare undersökning av kongruensböjning i fraser med *slags* och *sorts* i modern svenska, samt förklaringar som har getts till variationen i kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts*. I 2.2 presenteras omnämningar och bedömningar av variationen i kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* i ordböcker och språkvårdslitteratur från de senaste 150 åren. I 2.3 redogörs för kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* i danska och norska. I 2.4 introduceras grammatikaliseringssteori och för uppsatsen relevanta begrepp inom den.

2.1 Kongruensböjning i konstruktioner med *slags* och *sorts*

I *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman, Hellberg & Andersson 1999, hädanefter SAG, del 3:83f) finns en utförlig beskrivning av konstruktioner med *slags* respektive *sorts* i paragrafen om framförställda genitivattribut. Exempel (1) och (2) innehåller framförställda genitivattribut med *slags* och *sorts*.

- (1) ett slags slutlig upplevelse (SAG del 3:83)
- (2) en sorts grönt kräldjur (SAG del 3:83)

I (1) och (2) är artikeln framför *slags* respektive *sorts* kongruensböjd efter genus hos *slag* respektive *sort*. I (1) kongruerar artikeln, *ett*, med *slag* som har neutrum-genus, samtidigt som hela nominalfrasens huvudord, *upplevelse*, har utrum-genus. I (2) kongruerar artikeln, *en*, med *sort* som har utrum-genus, samtidigt som hela nominalfrasens huvudord, *kräldjur*, har neutrum-genus. Artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kan också kongruensböjas efter genus hos hela nominalfrasens huvudord (SAG del 3:84). Som exempel på det anförs bland annat:

- (3) en slags filt (SAG del 3:84)

(4) ett sorts spel (SAG del 3:84)

I (3) kongruerar artikeln, *en*, med hela nominalfrasens huvudord, *filt*, som har utrum-genus och i (4) kongruerar artikeln, *ett*, med hela nominalfrasens huvudord, *spel*, som har neutrum-genus. I SAG (del 3:84) uppges att *slags* och *sorts* i sådana fraser har förlorat sin substantivkaraktär och i stället fungerar som oböjliga adjektiv.

En tredje möjlighet berörs också i SAG (del 3:84), vilken exemplifieras av (5).

(5) en slags tücke (SAG del 3:84)

I (5) är artikeln, *en*, böjd i utrum trots att både ordet *slag* och hela nominalfrasens huvudord, *tücke*, har neutrum-genus. I sådana konstruktioner har *en slags*, enligt SAG (del 3:84), lexikaliserats till en enhet som kan förekomma också framför substantiv som har neutrum-genus. Någon motsvarande lexikalisering av *ett sorts* har inte skett, varför *ett sorts* inte uppträder framför substantiv som har utrum-genus (SAG del 3:84).

Orden *slag* och *sort*, och deras användning i genitivformerna *slags* och *sorts*, har olika lång historia i svenskan. För *slag* i betydelsen 'art' finns, från handskriften *Själeens tröst*, sannolikt tillkommen omkring 1430, ett belägg innehållande frasen *orma aff thriggja handa slagh* (Söderwall 1891–1900:427). I *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien*, hädanefter SAOB, (1977:S 6328) beskrivs *slag* vara ett substantiv med neutrum-genus som etymologiskt härstammar från tyskan. För användningen av formen *slags* som bestämning till ett substantiv, föregången av artikel eller pronomen, finns från 1579 belägget *mongahanda slags penningar* (SAOB 1977:S 6332). Första belägget i SAOB (1977:S 6332) på en fras i vilken det går att utläsa att artikel eller pronomen framför *slags* kongruensböjs efter genus hos hela nominalfrasens huvudord, i stället för genus hos ordet *slag*, är *en särdeles slagz Gethe Miölck* från 1687 (SAOB 1977:S 6332).

Ordet *sort* beskrivs i SAOB (1985:S 8953) som ett substantiv med utrum-genus som härstammar från franskan men sannolikt har kommit till svenskan via tyskan. Det första belägget som presenteras för *sort* i betydelsen 'art' innehåller frasen *then störste Zarten* från 1533 (SAOB 1985:S 8953). Användningen av formen *sorts*, som bestämning till ett substantiv, är mer sentida. Det första belägget på den användningen är från 1809 och innehåller frasen *någon sorts sekreterare* (SAOB 1985:S 8956). *Annat sorts kött* är det första belägget i SAOB (1985:S 8957) i vilket bestämningen till *sorts* är kongruensböjd efter genus hos hela nominalfrasens huvudord, och det är från 1841.

Hur vanligt förekommande det är i modernt skriftspråk med böjning efter *slags*, *sort* respektive böjning efter huvudord har tidigare undersökts av Gustavsson (2020). I B-uppsatsen *Ett slags text eller en slags text. Val av artikel eller pronomen framför slags respektive sorts med avseende på genus* (Gustavsson 2020) presenteras resultatet av en korpusundersökning i tidningstexter och bloggtexter. I de undersökta tidningstexterna kongruensböjs artikel eller pronomen i 34 procent av de 600 beläggen på *slags* framför ord med utrum-genus efter hela nominalfrasens huvudord (Gustavsson 2020:7). I de 1800 undersökta beläggen i bloggtexterna är motsvarande procentsats 94 procent (Gustavsson 2020:7). I beläggen på *sorts* är skillnaden mellan tidningstexter och bloggtexter mindre. I de undersökta tidningstexterna kongruensböjs artikel eller pronomen i 27 procent av de 74 beläggen på *sorts* framför ord med neutrum-genus efter hela nominalfrasens huvudord (Gustavsson 2020:8). I de 266 beläggen i bloggtexterna är motsvarande procentsats 53 procent (Gustavsson 2020:8). Gustavsson (2020:8f) redovisar också förekomsten av fraser i vilka artikel eller pronomen inte kongruensböjs efter genus hos varken *slags* respektive *sort* eller efter genus hos hela nominalfrasens huvudord, som (6).

(6) en slags krig (Gustavsson 2020:8)

Fraser som (6) är vanligare i belägg med *slags* än i belägg med *sorts*, och vanligare i bloggtexter än i tidningstexter (Gustavsson 2020:8f). I de undersökta bloggtexterna kongruensböjs artikel eller pronomen i 11 procent av de 675 beläggen på *slags* framför ord med neutrum-genus varken efter genus hos *slags* eller efter genus hos hela nominalfrasens huvudord (Gustavsson 2020:8).

SAG (del 3:84) förklarar, som ovan nämnts, variationen i hur artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kongruensböjs med att *slags* och *sorts*, utöver att vara substantiv i genitiv, också har kommit att fungera som oböjliga adjektiv. Också i *Swedish. A comprehensive grammar* (Holmes & Hinchcliffe 2015:55) står det att *ett slags* inte längre är ett substantiv utan i stället fungerar som ett oböjligt adjektiv.² En likartad förklaring ges i *Språkriktighetsboken* (2005:107), i vilken det konstateras att *slags* och *sorts* ”har blivit en oböjlig bestämning utan eget genus”. Molde (1997:36) skriver, i *Mera svenska i dag. Svar på språkfrågor av Bertil Molde*, att konstruktioner i vilka artikel framför *slags* kongruensböjs efter genus hos hela nominalfrasens huvudord kan förklaras med genitivattributets likhet med adjektivattributet. Molde (1997:36) skriver att *slags* står på samma plats mellan artikel och substantiv som adjektiv kan stå, varför det är naturligt att artikel framför *slags*, i likhet med artikel framför adjektiv, kan

² Obs. att hela frasen *ett slags*, inte endast ordet *slags*, markeras som ett substantiv som har övergått till att vara ett oböjligt adjektiv.

kongruensböjas efter genus hos hela nominalfrasens huvudord. Ords möjlighet att skifta ordklass från substantiv till adjektiv diskuteras vidare i 2.4. En annan förklaring till uppkomsten av konstruktioner där artikel eller pronomen framför *slags* kongruensböjs efter genus hos hela nominalfrasens huvudord presenteras i *Svensk etymologisk ordbok* (Hellquist 1948:983). Hellquist (1948:983) skriver under uppslagsordet *slag* att *den slags*, i stället för *det slags*, delvis är en danism. Användningen av ordet *slags* i danskan, och norskan, redogörs för i 4.3.

2.2 Ordböcker och språkvårdslitteratur om *slags* och *sorts*

Nominalfraser med framförställda attribut med *slags* och *sorts* har, som presenterats ovan, i flera hundra år innehållit kongruensböjning av artikel eller pronomen både efter genus hos *slag* respektive *sort* och efter genus hos hela nominalfrasens huvudord. Huruvida dessa båda möjligheter har nämnts, och huruvida de om de har nämnts också har bedömts, i ordböcker och språkvårdslitteratur från de senaste 150 åren har varierat. Framförallt i äldre litteratur är gränsen mellan det deskriptiva och normativa inte heller särskilt tydlig. Moderna ordböcker ger sällan normativa råd utan syftar till att beskriva språket så som det används. I äldre ordböcker kan det däremot finnas utsägelser om hur språket bör användas.

I den första upplagan av Svenska Akademiens *Ordlista öfver svenska språket*, hädanefter SAOL,³ (1874:247) står det under uppslagsordet *slag*, i betydelsen 'art', att "[o]rigtigt är det ofta förekommande bruket att vid sammanställning af genit. *slags* med vissa pronomina göra dessa beroende af de efterföljande substantivens kön". I stället måste pronomen, enligt den första upplagan av SAOL (1874:247), rätta sig efter *slags*, varför en fras som *en slags fisk* är inkorrekt och *ett slags fisk* är korrekt. Samma utsaga ges i de kommande fem upplagorna (1874, 1875, 1880, 1883, 1889). I den sjunde upplagan, från 1900, är formuleringen förkortad till "Adj. bestämningar till *slag* rätta sig i fråga om numerus, men ej i fråga om genus, efter det af *slag* bestämda ordet, t. e. *ett slags frukt*, *allt slags frukt*, *alla slags frukter*" (SAOL 1900:248). I den åttonde upplagan, från 1923, lyder formuleringen i stället "men oftast i fråga om genus" och exemplen som ges är "ett, äv. *en slags frukt*, *allt*, äv. *all slags frukt*, *alla slags frukter*" (SAOL 1923:290). I den nionde upplagan, från 1950, är formuleringen återigen förkortad och lyder "ett [något, allt] äv. *en [någon, all] slags frukt*" (SAOL 1950:449). Samma formulering återfinns i

³ SAOL används hädanefter som förkortning för ordlistan i dess båda namn, *Ordlista ö(f)ver svenska språket* och *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*.

de kommande fyra upplagorna (1973, 1986, 1998, 2006) innan den återigen omformuleras något i den fjortonde och senast utgivna upplagan, från 2015, i vilken det endast står ”*ett el. en slags frukt*” (SAOL 2015:1192). Ordet *sort* förekommer i samtliga upplagor men användningen i genitiv nämns först i den elfte upplagan, från 1986, i vilken det står ”*en el. någon äv. ett el. något s-s smycke, alla s-ers smycken*” (SAOL 1986:536). Samma formulering kvarstår innan den i den fjortonde upplagan, från 2015, förkortas till ”*en el. ett sorts smycke*” (SAOL 2015:1232).

I *Svensk ordbok*, hädanefter SO, (2009:2827) ges under uppslagsordet *slag* exempel på hur *slags* används och i dessa är artikel framför *slags* kongruensböjd efter genus hos *slag*. Därefter följer en stilruta som diskuterar kongruensböjning av artikel framför *slags* i vilken det står att uttryck innehållande *en slags* tidigare har kritiserats eftersom *slag* är neutrum men att det också kan påstås att *slags* inte längre är en böjningsform av *slag* utan ett eget ord, varför både *ett slags* och *en slags* framför ord i utrum är korrekt (SO 2009:2827). En sådan stilruta finns också under uppslagsordet *sort* med tillägget att det verkar vara så att ”vissa språkbrukare har lättare att acceptera *en slags lek* än *ett sorts oljemåleri*” (SO 2009:2915).

Andra ordböcker från de senaste 150 åren har också behandlat kongruensböjning av bestämning framför *slags* respektive *sorts*. I *Ordbok öfver svenska språket* (Sundén 1892:365) står det under uppslagsordet *slag* att det heter *ett slags fisk*, inte *en slags fisk*. I *Nusvensk ordbok* (Östergren 1945:664, 1098) ges under uppslagsorden *slag* respektive *sort* exempel på kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* både efter genus hos *slag* respektive *sort* och efter genus hos huvudordet i frasen. *Norstedt svensk ordbok* (1999:1107, 1140) anger i exempel under uppslagsordet *slag* att det kan heta *en slags frukt* likväl som *ett slags frukt*, men under uppslagsordet *sort* ges endast exempel med *en sorts*. I *Natur och kulturs stora svenska ordbok* (Köhler & Messelius 2006:940, 972) anges under uppslagsorden *slag* respektive *sort* endast exempel i vilka artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kongruensböjs efter genus hos hela nominalfrasens huvudord och exempel i vilka det inte går att utläsa om artikel eller pronomen kongruensböjs efter genus hos *slag* respektive *sort* eller genus hos hela nominalfrasens huvudord.⁴ I *Bonniers svenska ordbok* (Sjögren & Györki 2010:621, 639) står det under uppslagsordet *slag* att det kan heta *ett slags* likväl som *en slags*, men under uppslagsordet *sort* ges ingen information om kongruensböjning av bestämning framför *sorts*.

⁴ Bl.a. anges exemplen *en slags motorcykel*, *vilken slags mat* och *vilket slags trä*, resp. *en sorts motorcykel* och *någon sorts spade* (Köhler & Messelius 2006:940, 972). I de tre sistnämnda går det inte att avgöra vilket ord artikel/pronomen böjs efter då *slag/sort* och huvudord har samma genus.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det i ordböckerna från slutet av 1800-talet förekommer avrådanden från att kongruensböja artikel eller pronomen framför *slags* efter genus hos hela nominalfrasens huvudord, men att beskrivningarna i ordböckerna under 1900-talet övergår till att, i mer deskriptiv anda, ta upp både kongruensböjning efter genus hos *slag* respektive *sort* och genus hos hela nominalfrasens huvudord utan att värdera alternativen. Generellt kommenteras kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* oftare än kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *sorts*, både i äldre och modernare ordböcker.

Förutom i ordböcker behandlas frågan om kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* i framförställda attribut också i språkvårdslitteratur. Avsnittet i SAG, från 1999, om *slags* och *sorts* i framförställda genitivattribut avslutas med: ”Språkvårdare rekommenderar att det kvantitativa pronomenet kongruensböjs efter genus hos *slag*, *sort*” (SAG del 3:84).⁵ I nutida språkvårdsrekommendationer är det dock, som framgår nedan, vanligt att både kongruensböjning efter genus hos *slag* respektive *sort* och efter genus hos hela nominalfrasens huvudord uppges vara korrekt i svenskan.

I tidigare nämnda *Mera svenska i dag. Svar på språkfrågor av Bertil Molde* (Molde 1997) besvaras en fråga om *en slags*.⁶ Frågeställaren tvivlar på att *en slags* kan vara korrekt svenska men Molde (1997:37) skriver att konstruktioner som *en slags* har förekommit mycket länge i svenskan och använts av många goda författare och därför visst måste anses vara korrekta. Detsamma gäller enligt Molde (1997:37) *ett sorts*, även om det är ovanligare än *en slags*. I tidigare nämnda *Språkriktighetsboken* (2005), utgiven av Svenska språknämnden, har frågan om kongruensböjning av artikel eller annat bestämningsord framför *slags* respektive *sorts* ett eget kapitel. Rekommendationen som ges är att det är korrekt att böja artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* både efter genus hos *slag* respektive *sort* och efter genus hos frasens huvudord (*Språkriktighetsboken* 2005:108). Böjning efter huvudord är enligt *Språkriktighetsboken* (2005:107) dock inte särskilt vanligt i nutida skriftspråk även om en viss ökning kan ses i tidningstexter, åtminstone för *en slags* framför ord i utrum. Språkrådet, Sveriges officiella organ för språkråd och språkpolitik,⁷ fick 2017 en fråga på Twitter om huruvida det heter *en slags* eller *ett slags*. På det svarade de att det i konservativt språkbruk

⁵ Påpekas kan att det finns minst två exempel i SAG där författarna inte själva följer rekommendationen utan skriver ”en annan slags referens” (SAG del 2:460) och ”vilken slags omständighet” (SAG del 2:626).

⁶ När frågan ställdes och svaret författades framgår inte då *Mera svenska i dag. Svar på språkfrågor av Bertil Molde* (Molde 1997) är en samling av svar på språkfrågor som Bertil Molde skrev under flera decennier och som hans fru Inger Molde sammanställde och gav ut 1997, två år efter hans död.

⁷ I Språkrådet uppgick vid bildandet 2006 bl.a. tidigare nämnda Svenska språknämnden.

genomgående heter *ett slags* men att det är vanligare att artikel kongruensböjs efter genus hos det efterföljande ordet (Språkrådet 2017). Det konservativa språkbruket företräds fortfarande av vissa språkvårdare. TT-språket, som är en samling skrivregler som i första hand är till för TT:s medarbetare men som också används som mall för andra som arbetar inom svensk media, skriver i *Ordsnabben – Exempellista A–Ö* (u.å.), en lista över hur TT Nyhetsbyrån skriver ett urval av ord, att det ska heta *ett slags* och inte *en slags* liksom *en sorts* och inte *ett sorts*. Också i grammatikan *Swedish. A comprehensive grammar* (Holmes & Hinchcliffe 2013:55) påpekas att det är ett, visserligen vanligt, misstag att kongruensböja artikel framför *slags* efter hela nominalfrasen huvudord.⁸

Längre tillbaka i tiden är hållningen i språkvårdslitteraturen oftast att bestämning framför *slags* respektive *sorts* ska kongruensböjas efter genus hos *slag* respektive *sort*. I *Svenska språkets lagar. Kritisk afhandling* (Rydqvist 1868:541), i en lista över ord vid vilka fel ofta begås, skriver Rydqvist att det ”bör tecknas [...] *allt slags*”. I *God och dålig svenska* (Cederschiöld 1934:70) står det att det är ett brott mot genusreglerna att kongruensböja bestämning framför *slags* efter genus hos huvudordet i frasen. Cederschiöld (1934:70) skriver att det inte kan heta *en slags* utan alltid heter *ett slags* eftersom *ett* hör ihop med *slag* och inte med ordet som kommer efter. I *Riktig svenska* (Wellander 1939) ges uttryck för samma mening. Wellander (1939:751) tar i kapitlet ”Ofta missbrukade ord och uttryck” upp vanliga fel i språket. I kapitlet står det att *slag* är neutrum och att det i vårdat skriftspråk därför heter *ett slags rock* och *något slags doktor* (Wellander 1939:771). *En slags rock* och *någon slags doktor* heter det i ”talspråk och slarvigt skriftspråk” (Wellander 1939:771). Samma utsaga ges för *sort*: i vårdat skriftspråk heter det *en sorts bolag* och *någon sorts öl* i stället för *ett sorts bolag* och *något sorts öl* (Wellander 1939:772). Samma formulering kvarstår i andra och tredje upplagan (från 1941 respektive 1948) av *Riktig svenska*. I fjärde upplagan, från 1973, finns inte längre kapitlet ”Ofta missbrukade ord och uttryck” utan kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* nämns i stället i ett kapitel om talspråk, i vilket det står: ”Över huvud taget tar sig talspråket i formläran många friheter, som det logiskt mera genomarbetade skriftspråket inte tillåter sig” (Wellander 1973:33). Som exempel skriver Wellander (1973:34) att ”förskjutningar i syftningen förekommer ymnigt: *en slags rock, ett sorts skrivbord*”.

Språkvårdarens ställningstaganden gällande kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* har alltså, likväl som beskrivningar i ordböcker, varierat under de senaste 150 åren. Generellt kan dock konstateras att språkvårdare har gått från att fördöma

⁸ Påpekandet görs trots att det, som nämnts i 2.1, noteras att *ett slags* fungerar som ett oböjligt adjektiv.

böjning efter huvudord till att notera att det är vanligt förekommande vid sidan av bruket att böja efter *slag*, *sort* och måste anses vara lika korrekt.

2.3 Kongruensböjning i konstruktioner med *slags* i danska och norska

I både danska och norska ordböcker är *slags* ett eget uppslagsord, skilt från uppslagsordet *slag*. I danskan kan det stå både som bestämning till ett substantiv, som i svenskans framförställda attribut, och på egen hand som i *klæder af to slags* i betydelse 'kläder av två slag' (*Ordbog over det danske sprog* 1941:315). Ordet *slags* är etymologiskt genitivformen av *slag*, men klassas som ett eget substantiv som dessutom, till skillnad från *slag* som böjs *slaget*, böjs *slagsen* (*Den danske ordbog* 2005:418). I danskan har *slag* alltså neutrum-genus medan *slags* har utrum-genus. Det förekommer, när *slags* används som bestämning framför ett substantiv, att framförställd artikel kongruensböjs efter huvudordet (*Den danske ordbog* 2005:418). Det är dock ovanligt, och ansågs redan 1941 höra gammaldags språk och dialekt till (*Ordbog over det danske sprog* 1941:314). Om man slår upp *slags* i en äldre dansk ordbok ser beskrivningen av *slags* något annorlunda ut. I *Dansk ordbog udgiven under Videnskabernes Selskabs Bestyrelse* (1848:497) står det under uppslagsordet *slags* att det heter *et slags*, men i dagligt tal också *en slags*. Följaktligen tycks *slags* i danskan ha gått från att behandlas som neutrum-ord, till att ha vacklande genus, till att i dag med få undantag behandlas som utrum-ord.

I de norska ordböckerna *Bokmålsordboka* (u.å.) och *Nynorskordboka* (u.å.)⁹ tas *slags* också upp som ett eget ord. *Slags* beskrivs vara egentlig genitiv av *slag*, men numera ett eget substantiv vars genus kan variera (*Bokmålsordboka* u.å., *Nynorskordboka* u.å.). I *Bokmålsordboka* (u.å.) ges bland annat exemplet *en slags skuespiller*, och i *Nynorskordboka* (u.å.) ges exempel som *ein slags bil*, *ei slags hjelp*¹⁰ och *eit slags påfunn*.

⁹ Referenserna till de norska ordböckerna är, som framgår i litteraturlistan, hämtade från www.ordbok.uib.no. Det framgår inte tydligt på hemsidan vilka upplagor av ordböckerna som är publicerade där, varför referenserna är utan årtal.

¹⁰ Artikeln *ei* kongruerar här med *hjelp*, som i nynorskan har femininum-genus.

2.4 Grammatikaliseringsteori

När SAG beskriver konstruktioner där artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kongruensböjs efter genus hos hela nominalfrasens huvudord utgår de, som tidigare nämnts, från att *slags* respektive *sorts* ”kan förlora sin substantivkaraktär och fungera som oböjliga adjektiv” (SAG 3:84). Möjligheten för ord att skifta ordklass från en mer lexikal ordklass till en mer grammatisk ordklass kan relateras till begreppet grammatikalisering. Inom grammatikaliseringsteori används begreppet *klin* för att illustrera hur ett ord inte abrupt går från att tillhöra en ordklass till att tillhöra en annan utan i stället går igenom en serie av mindre förändringar (Hopper & Traugott 2003:6). En klin för ordklassbyte från en mer lexikal ordklass till en mer grammatisk kan enligt Hopper och Traugott (2003:107) se ut på följande vis:

(7) substantiv/verb (→ adjektiv/adverb) → preposition/hjälppverb/pronomen etcetera

Klinen i (7) illustrerar hur ett ord från en öppen ordklass övergår till att tillhöra en mer sluten (Hopper & Traugott 2003:107). Mittensteget i klinen, adjektiv och adverb, står inom parentes för att markera att det inte är ett nödvändigt steg i grammatikaliseringsprocessen (Hopper & Traugott 2003:107).

Ett viktigt begrepp inom grammatikaliseringsteori är *reanalysis*, vilket innebär att ett ords struktur och betydelse förstås annorlunda av den som hör eller läser det än av den som säger eller skriver det (Hopper & Traugott 2003:50). Ett exempel på detta är tolkningen av det engelska ordet *hamburger*, där [Hamburg] + [er] så småningom i stället förstods som [ham] + [burger] (Hopper & Traugott 2003:50). Att ordets struktur omtolkats syntes inte förrän ord som *cheeseburger*, [cheese] + [burger], uppkom (Hopper & Traugott 2003:50). En grammatikaliseringsprocess innehåller alltid reanalysis, men reanalysis behöver inte leda till grammatikalisering utan kan i stället leda till exempelvis lexikalisering (Hopper & Traugott 2003:58f).

En effekt av grammatikalisering är *dekategorisering* (Hopper & Traugott 2003:107). När ett substantiv dekategoriseras förlorar det morfologiska och syntaktiska egenskaper som ett substantiv normalt har, vilket till exempel kan innebära att ordet inte längre kan ta artiklar, myckenhetsord eller demonstrativa pronomen som bestämmningar (Hopper & Traugott 2003:107).

Ett annat viktigt begrepp inom grammatikaliseringssteori är *skiktning*, vilket handlar om att ett ord länge kan finnas i språket i både sin ursprungliga form och i sin nya (Hopper & Traugott 2003:124). Den ursprungliga formen behöver inte alls försvinna ur språket utan kan fortsätta att existera vid sidan om den nya (Hopper & Traugott 2003:121). Inte heller behöver ett grammatikaliserat ord fortsätta att grammatikaliseras utan processen kan avstanna var som helst på klinen (Hopper & Traugott 2003:131).

3 Material och metod

För att besvara frågeställningen om hur artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kongruensböjs i svenska tidningstexter från de senaste 150 åren har jag valt att genomföra en korpusundersökning med hjälp av Kungliga bibliotekets söktjänst *Svenska dagstidningar*.¹¹ Materialet utgörs av belägg på *slags* respektive *sorts*.

Via söktjänsten *Svenska dagstidningar* är tidningstexter från en mängd olika tidningar åtkomliga. Jag har valt att begränsa min insamling av material till belägg från fyra av Sveriges största dagstidningar: *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Aftonbladet* och *Expressen*.

Min metod för insamling av material från *Svenska dagstidningar* har varit att söka på *slags* respektive *sorts* i de fyra valda tidningarna och sortera ut de nominalfraser innehållande framförställda attribut med artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* som finns i beläggen och som är relevanta för undersökningen. Vilka fraser som har bedömts vara relevanta respektive irrelevanta redogörs för nedan. Sexton nedslag har gjorts med tio års mellanrum i den 150-årsperiod som undersökningen omfattar, varför det första nedslaget är 1869 och det sista 2019. *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet* har utgivits under hela perioden 1869–2019. *Svenska Dagbladet* grundades 1884 och finns således med i materialet från och med 1889. *Expressen* grundades 1944 och finns således med i materialet från och med 1949.

För *slags* respektive *sorts* har de 50 första, sorterade efter datum, relevanta fraserna i beläggen, per tidning och år, samlats in och analyserats. I några av de tidigare nedslagen finns inte 50 relevanta belägg på *sorts* varför materialet från dessa nedslag är mindre i sitt omfång. Det insamlade materialet utgörs av 2700 nominalfraser innehållande *slags* och 1901 nominalfraser innehållande *sorts*. Att samla in ett begränsat material ur belägg sorterade efter

¹¹ Söktjänsten är tillgänglig via *tidningar.kb.se*. Av upphovsrättskäl är material utgivet under de senaste 115 åren, vid utförandet av uppsatsens undersökning från och med 1904, endast tillgängligt i sin helhet på vissa bibliotek.

datum medför vissa risker. Det är till exempel möjligt att flera fraser hämtats ur artiklar skrivna av samma artikelförfattare. I *Svenska dagstidningar* är det inte möjligt att slumpvist ordna beläggen, varför insamling av material ur belägg sorterade efter datum trots riskerna har bedömts vara det bästa alternativet.

Relevanta fraser för undersökningen är nominalfraser på svenska innehållande framförställda attribut med artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts*, i vilka det går att utläsa om artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kongruensböjs efter genus hos *slag* respektive *sort* eller efter genus hos hela nominalfrasens huvudord. Således har för *slags* endast fraser i vilka hela nominalfrasens huvudord har utrum-genus, som i (8) och (9), och för *sorts* endast fraser i vilka hela nominalfrasens huvudord har neutrum-genus, som i (10) och (11), samlats in.

(8) ett slags hemlighetsfull munterhet (*Svenska Dagbladet* 1959-01-18)¹²

(9) en slags symbol (*Aftonbladet* 1989-01-06)

(10) en särskild sorts tuggummi (*Aftonbladet* 1999-04-22)

(11) något sorts samband (*Dagens Nyheter* 2019-01-30)

Då *slag* har neutrum-genus går det inte att avgöra vilket ord artikel eller pronomen kongruensböjs efter i en fras där ett attribut med *slags* står som bestämning till ett ord som också har neutrum-genus, som i (12). Det omvända gäller för *sorts*: i fraser som (13) där hela nominalfrasens huvudord har utrum-genus går det inte att avgöra efter vilket ord artikel eller pronomen kongruensböjs. Därför har fraser av det slaget bedömts vara irrelevanta och inte tagits med i materialet.

(12) ett slags bevakat reservat (*Dagens Nyheter* 1999-01-07)

(13) någon sorts ordning (*Svenska Dagbladet* 2009-05-18)

Att fraser med *slags* framför ord med neutrum-genus och *sorts* framför ord med utrum-genus inte har tagits med i materialet innebär att fraser där artikel eller pronomen varken kongruensböjs efter genus hos *slag* respektive *sort* eller efter genus hos hela nominalfrasens huvudord inte har tagits med. Sådana fraser är mycket intressanta, men har under insamlingen av material påträffats ytterst få gånger bland beläggen i *Svenska dagstidningar* som har gåtts

¹² Samtliga exempel refererade till med tidning och datum är hämtade från Kungliga bibliotekets söktjänst *Svenska dagstidningar*.

igenom. De förekommer i så pass liten utsträckning i tidningstexterna att de inte har medtagits i materialet.

Andra fraser som förekommer bland beläggen som har bedömts vara irrelevanta eller ligga utanför undersökningens ramar, och därför inte har tagits med i materialet, är fraser i vilka huvudordets genus är oklart,¹³ som i (14), fraser i vilka attributet inte utgör bestämning till ett ord utan snarare ett helt uttryck, som i (15), fraser i vilka pronomenet framför *slags* respektive *sorts* är oböjligt, som i (16), fraser innehållande pronomenet *all* respektive *allt*, som i (17), samt fraser i vilka huvudordet står i plural, som i (18).

- (14) en sorts minicall (*Expressen* 1999-01-25)
- (15) någon sorts ”sista paret ut” (*Expressen* 1949-02-03)
- (16) samma sorts stämpling (*Svenska Dagbladet* 1989-02-18)
- (17) all slags finare och gröfre slipning (*Aftonbladet* 1899-01-04)
- (18) något slags ekonomiska kompanjoner (*Expressen* 1959-02-01)

Att fraser som i de (17) och (18) inte har medtagits i materialet, trots att det i dem går att dra slutsatser om kongruensböjning av pronomen, beror på att de har bedömts ligga utanför ramarna för den här undersökningen. Fraser innehållande plurala pronomen respektive huvudord kan tänkas uppträda annorlunda gällande kongruensböjning. I (18) kongruensböjs pronomenet, *något*, efter genus hos *slag*. Hade pronomenet i stället varit *någon* hade frasen innehållit ett pronomen som betecknar singular men som ändå tycks kongruensböjas efter genus hos ett ord i plural, *kompanjoner*. Sådana fraser vore visserligen intressanta att undersöka, och förekommer bland beläggen i *Svenska dagstidningar*, men då fördelningen mellan böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord kan tänkas vara annorlunda i fraser där huvudordet står i plural jämfört med fraser där huvudordet står i singular har de inte tagits med i materialet som ligger till grund för denna undersökning.

En sista grupp av fraser som inte har medtagits i materialet är de som används som exempel för att diskutera kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* på en metanivå. Det har påträffats ett par gånger bland beläggen i *Svenska dagstidningar* att frågan

¹³ I fall där jag har varit osäker på ett ords genus har jag slagit upp det på www.svenska.se, där ordböckerna SAOL, SO och SAOB finns tillgängliga. Förekommer ordet inte i någon av de tre ordböckerna har jag ansett det vara ej etablerat i svenskan.

om kongruensböjning diskuteras till följd av en insändare eller fråga. I (19) syns ett belägg, som medtagits i materialet, som innehåller böjning efter huvudord.

(19) ett sorts pubjobb (Expressen 1999-04-16)

I en insändare publicerad några dagar efter artikeln innehållande belägget i (19) hävdar en läsare att det är fel att skriva *ett sorts*.¹⁴ Skribenten bakom den ursprungliga formuleringen skriver i sitt svar att det var ett slarvfel. I insändaren och svaret förekommer fraserna *ett sorts pubjobb* och *en sorts pubjobb* flera gånger. Dessa fraser har inte tagits med i materialet då de diskuterar frågan på en metanivå.

De artiklar och pronomen som förekommer i det insamlade materialet är, med alternativa stavningar inom parentes, *en, ett (et), den, det, denna, detta, någon (nån, nå'n), något (nåt), vilken (hvilken), vilket (hvilket), sådan, sådant, ingen, inget (intet), annan, annat, viss, visst,* och *dylik*, vilka samtliga kongruensböjs efter genus.

Fraserna som utgör det insamlade materialet har kategoriserats utifrån vilket ord artikel eller pronomen kongruensböjs efter samt gått igenom grundligt i syfte att finna mönster i när artikel eller pronomen böjs efter *slag, sort* och när artikel eller pronomen böjs efter huvudord. Resultatet presenteras nedan i avsnitt 4.

4 Resultat

I 4.1 presenteras resultatet av undersökningen av materialet bestående av fraser med *slags* och i 4.2 presenteras resultatet av undersökningen av materialet bestående av fraser med *sorts*. I 4.3 presenteras mönster, och avsaknaden av mönster, i när artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* böjs efter *slag, sort* och när artikel eller pronomen böjs efter huvudord.

Alla procentangivelser i avsnitt 4 är avrundade till heltal. Den sammanlagda summan av procentangivelserna vid vissa årtal uppgår därför till 101 procent i fall där två decimaltal med siffran 5 som första decimal har avrundats uppåt.

¹⁴ Insändaren förekommer i *Expressen* 1999-04-23, tillgänglig via *Svenska dagstidningar*.

4.1 Kongruensböjning i undersökta fraser med *slags*

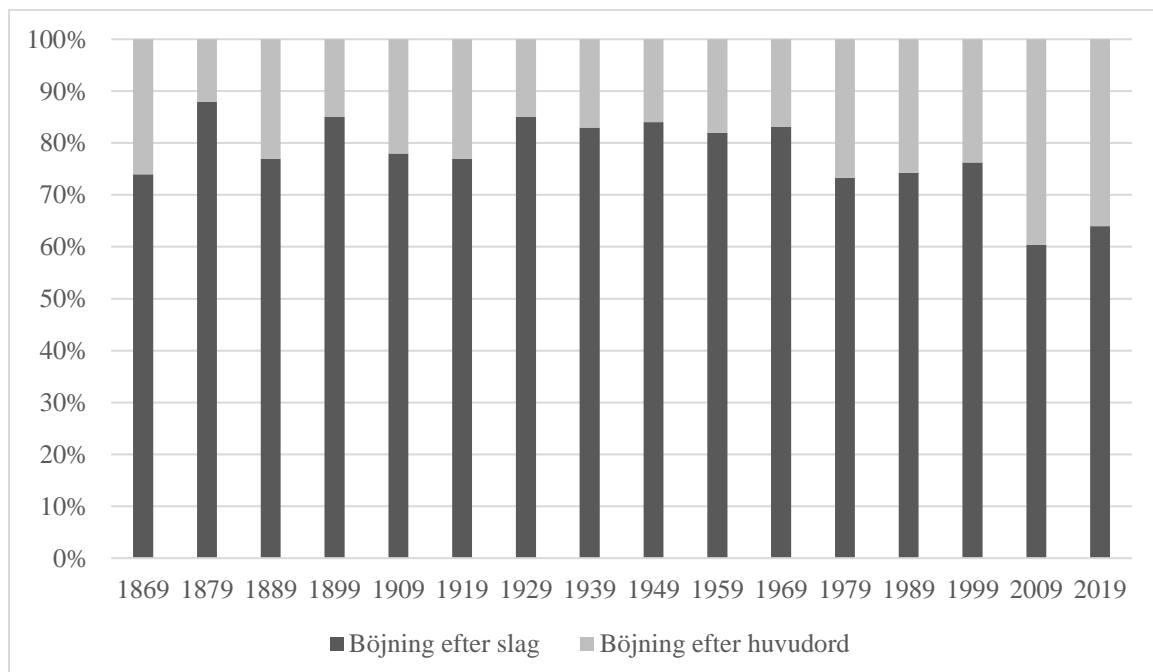
Nedan presenteras resultatet av undersökningen av materialet bestående av fraser med *slags*. Som nämnts i avsnitt 3 utgörs materialet bestående av fraser med *slags* av 2700 fraser, fördelade på fyra tidningar och sexton årtal. Figur 1 visar resultatet för samtliga undersökta tidningar sammanräknat och figur 2 visar resultatet presenterat tidning för tidning.

Figur 1 och figur 2 visar procentuell fördelning mellan böjning efter *slag* och böjning efter huvudord i framförställda attribut med *slags* framför ord med utrum-genus i de undersökta tidningarna. Böjning efter *slag* kan exemplifieras av (20) och böjning efter huvudord kan exemplifieras av (21).

(20) ett slags kudde (*Dagens Nyheter* 2009-01-04)

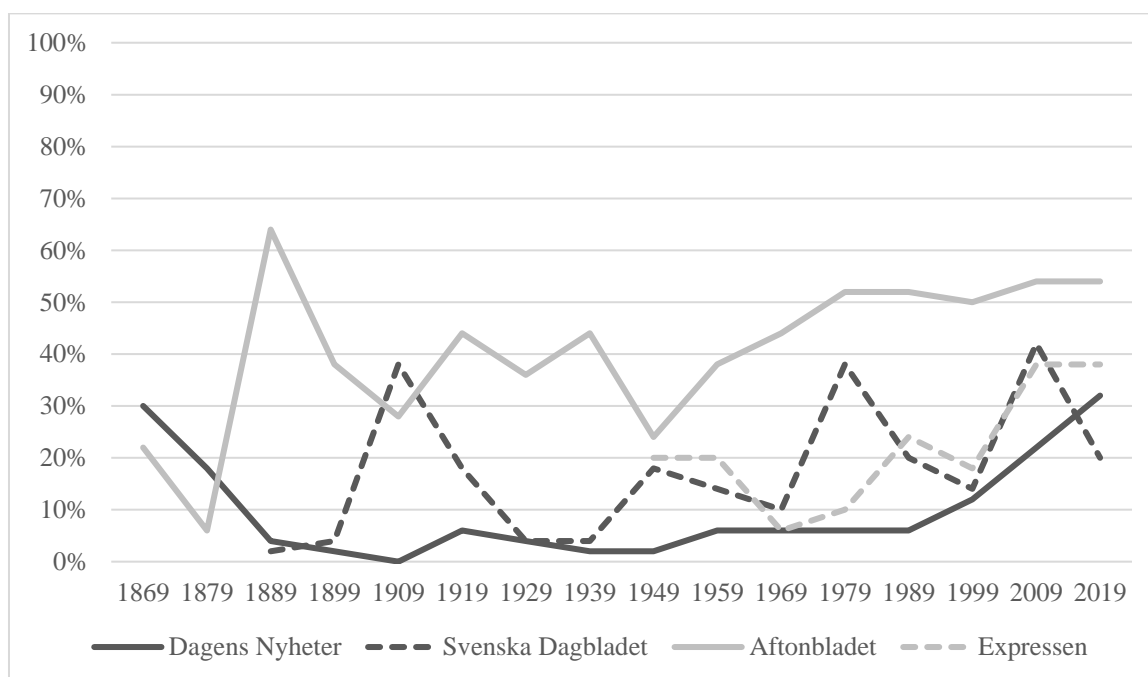
(21) en slags hylla (*Aftonbladet* 1999-01-01)

I (20) kongruensböjs artikel, *ett*, efter *slag* som har neutrum-genus. I (21) kongruensböjs artikel, *en*, efter *hylla* som har utrum-genus.



Figur 1. Kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* i material från alla undersökta tidningar, återgivet i procentuell fördelning för böjning efter *slag* respektive böjning efter huvudord.

I figur 1 kan utläsas att såväl böjning efter *slag* som böjning efter huvudord förekommer under hela perioden som undersökningen omfattar. Böjning efter *slag* är vanligare än böjning efter huvudord vid samtliga nedslag men en viss förändring kan noteras. Åren 1869–1899 varierar andelen fraser med böjning efter huvudord mellan 12 och 26 procent. Åren 1909 och 1919 innehåller 22 respektive 23 procent av fraserna böjning efter huvudord. Därefter blir böjning efter huvudord ovanligare. Åren 1929–1969 innehåller 15–18 procent av fraserna böjning efter huvudord. Från och med 1979 blir böjning efter huvudord vanligare. Åren 1979–1999 innehåller 24–26 procent av fraserna böjning efter huvudord. Åren 2009 och 2019 är de år som undersökningen av fraser med *slags* omfattar där fraser innehållande böjning efter huvudord är som vanligast och motsvarar 40 respektive 36 procent av fraserna.



Figur 2. Kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* efter genus hos hela nominalfrasens huvudord i materialet, presenterat tidning för tidning.

Figur 2 visar på fördelningen mellan böjning efter *slag* och böjning efter huvudord i var tidning för sig. Endast böjning efter huvudord redovisas. I figur 2 kan utläsas att skillnaden mellan tidningarna är stor. Tydligast förändringskurva ses för *Dagens Nyheter* där böjning efter huvudord finns i 30 procent av fraserna 1869 varefter det fram till 1889 blir allt ovanligare. Under 100 år förblir det sedan ovanligt, innan det från och med 1999 ökar stadigt för att 2019 finnas i 32 procent av fraserna. För de övriga tidningarna ses en större variation från nedslag till nedslag. *Aftonbladet* är den enda av de undersökta tidningarna där böjning efter huvudord

vid vissa nedslag finns i över 50 procent av fraserna, och därmed är vanligare än böjning efter *slag*.

4.2 Kongruensböjning i undersökta fraser med *sorts*

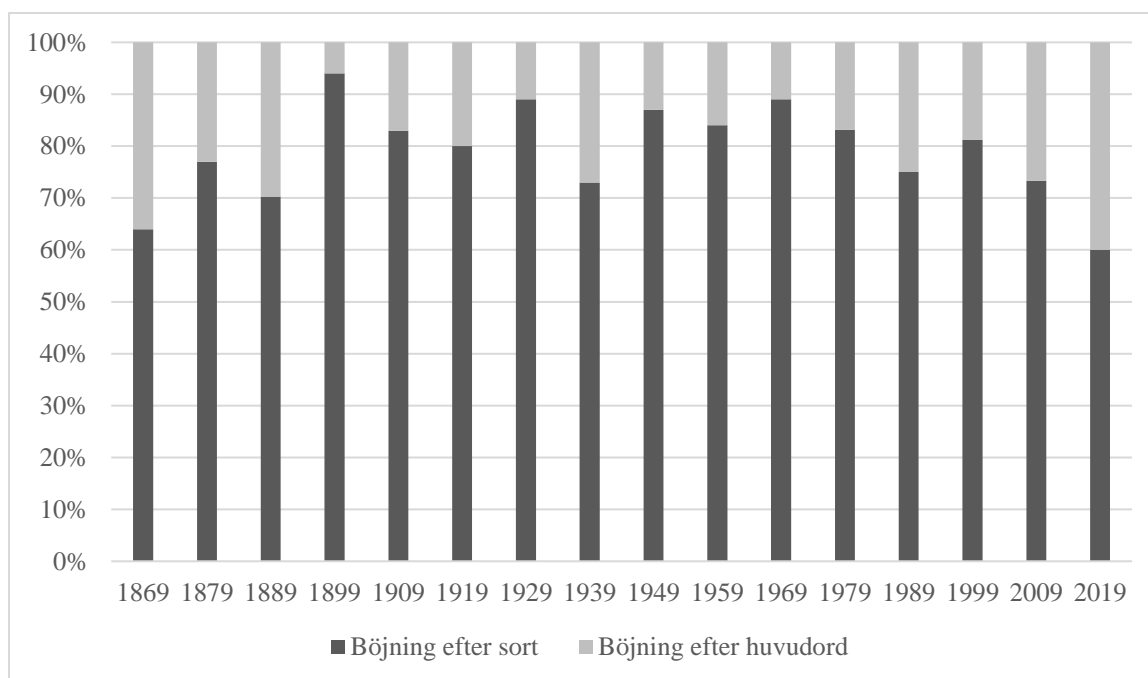
Nedan presenteras resultatet av undersökningen av materialet bestående av fraser med *sorts*. Som nämnts i avsnitt 3 utgörs materialet bestående av fraser med *sorts* av 1901 fraser, fördelade på fyra tidningar och sexton årtal. Figur 3 visar resultatet för samtliga undersökta tidningar sammanräknat och figur 4 visar resultatet presenterat tidning för tidning.

Figur 3 och figur 4 visar procentuell fördelning mellan böjning efter *sort* och böjning efter huvudord i framförställda attribut med *sorts* framför ord med neutrum-genus i de undersökta tidningarna. Böjning efter *sort* kan exemplifieras av (22) och böjning efter huvudord kan exemplifieras av (23).

(22) en sorts ansvar (*Svenska Dagbladet* 1999-01-23)

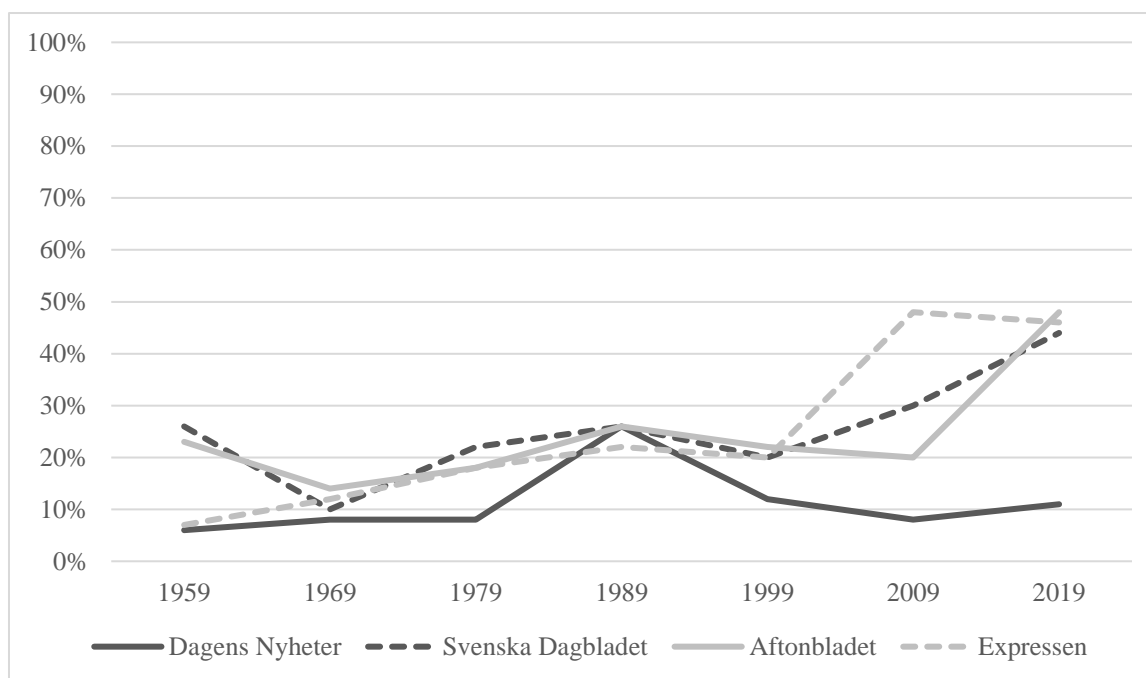
(23) ett sorts experiment (*Expressen* 2009-04-19)

I (21) kongruensböjs artikel, *en*, efter *sort* som har utrum-genus. I (22) kongruensböjs artikel, *ett*, efter *experiment* som har neutrum-genus.



Figur 3. Kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *sorts* i material från alla undersökta tidningar, återgivet i procentuell fördelning för böjning efter *sort* respektive böjning efter huvudord.

I figur 3 kan utläsas att såväl böjning efter *sort* som böjning efter huvudord förekommer under hela perioden som undersökningen omfattar. Böjning efter *sort* är vanligare än böjning efter huvudord vid samtliga nedslag men en viss förändring kan noteras. Hur stor andel av fraserna som innehåller böjning efter huvudord varierar från nedslag till nedslag, men generellt följer utvecklingen för fraser med *sorts* samma mönster som utvecklingen för fraser med *slags* (se figur 1 i 4.1) i att böjning efter huvudord är ovanligast under mitten av den undersökta perioden, och därefter vanligare. År 2019 är det år som undersökningen av fraser med *sorts* omfattar där fraser innehållande böjning efter huvudord är som vanligast och motsvarar 40 procent av fraserna.



Figur 4. Kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *sorts* efter genus hos hela nominalfrasens huvudord i material, presenterat tidning för tidning.

Figur 4 visar på fördelningen mellan böjning efter *sort* och böjning efter huvudord i var tidning för sig. Endast böjning efter huvudord redovisas. Som nämnts i avsnitt 3 finns inte 50 relevanta fraser bland beläggen från var tidning och årtal för *sorts*. Diagrammet i figur 4 innefattar inga år före 1959 då materialet från dessa år inte anses tillräckligt omfattande att presenteras med procentangivelser. Materialet från 1959 i *Aftonbladet* och *Expressen* omfattar 48 respektive 45 fraser, vilket har bedömts vara tillräckligt många för att presentera med procentangivelser. Procentangivelser för övriga tidningar och årtal i figur 4 är baserade på 50 fraser. Gällande belägg på *sorts* från 1869 till 1949 kan endast konstateras att både böjning efter *sort* och böjning efter huvudord förekommer i samtliga tidningar, men ytterligare slutsatser om skillnader och likheter tidningarna emellan kan inte dras då materialet är för litet i sin omfattning.

I figur 4 kan utläsas att det inte förekommer stor variation tidningarna emellan för fraser med *sorts*. År 1989 är böjning efter huvudord ungefär lika vanligt i alla tidningar och förekommer i 22–26 procent av fraserna. Därefter blir böjning efter huvudord ovanligare i *Dagens Nyheter*, men allt vanligare i övriga tidningar där den 2019 förekommer i nästan 50 procent av fraserna.

4.3 Mönster i kongruensböjning i undersökta fraser med *slags* och *sorts*

En av frågorna som uppsatsen ämnar besvara är om det finns mönster i när artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* böjs efter *slag*, *sort* och när artikel eller pronomen böjs efter huvudord.

En parameter som tycks påverka kongruensböjningen av den bestämning som står framför *slags* respektive *sorts* är om bestämningen är en artikel eller ett pronomen. Artiklarna som förekommer i materialet är som nämnts i avsnitt 3 de obestämda artiklarna *en* respektive *ett* och de bestämda artiklarna *den* respektive *det*. Av de 2700 fraser som utgör materialet av belägg på *slags* framför ord med utrum-genus innehåller 1913 en artikel. Det är 71 procent av fraserna, vilket visar att artikel är betydligt vanligare än pronomen i de undersökta fraserna med *slags*. I fraser med artikel framför *slags* är 19 procent av artiklarna *en* eller *den*. I fraser med artikel framför *slags* innehåller alltså 19 procent böjning efter huvudord. De undersökta fraser som utgör materialet av belägg på *slags* framför huvudord i utrum som inte innehåller en artikel innehåller i stället något av pronomenen *denna*, *detta*, *någon* (*nån*, *nå'n*), *något* (*nåt*), *vilken* (*vilken*), *vilket* (*vilket*), *sådan*, *sådant*, *ingen*, *inget* (*intet*), *annan*, *annat*, *viss*, *visst* eller *dylik*. I fraser med pronomen framför *slags* innehåller 32 procent böjning efter huvudord. Även om böjning efter *slag* är vanligast oavsett om bestämningen framför *slags* är en artikel eller ett pronomen så är det alltså betydligt vanligare med böjning efter huvudord om bestämningen framför *slags* är ett pronomen än om bestämningen är en artikel.

För de undersökta fraserna med *sorts* tycks det omvända gälla. Av de 1901 fraser som utgör materialet av belägg på *sorts* framför ord med neutrum-genus innehåller 1246 en artikel. Det är 66 procent av fraserna. I fraser med artikel framför *sorts* är 23 procent av artiklarna *ett* eller *det*. I fraser med artikel framför *sorts* innehåller alltså 23 procent böjning efter huvudord. De undersökta fraser som utgör materialet av belägg på *sorts* framför ord i neutrum som inte innehåller en artikel innehåller i stället något av pronomenen *denna*, *detta*, *någon* (*nån*), *något* (*nåt*), *vilket* (*vilken*), *vilket* (*vilket*), *ingen*, *annan* eller *viss*. I fraser med pronomen framför *sorts* innehåller 16 procent böjning efter huvudord. I de undersökta fraserna med *sorts* är det alltså, tvärt emot förhållandet i fraserna med *slags*, vanligare med böjning efter huvudord om bestämningen framför *sort* är en artikel än om bestämningen är ett pronomen.

Vilken bestämningen är tycks alltså ha betydelse för kongruensböjningen. Vilket huvudordet är tycks däremot inte ha betydelse. Till exempel tycks det inte påverka om huvudordet är långt

eller kort. Att böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord förekommer både om orden är mycket långa och mycket korta syns i följande exempel:

- (24) något slags fred (*Aftonbladet* 2009-01-13)
- (25) en slags magi (*Aftonbladet* 2009-01-10)
- (26) något slags hjälporganisation (*Aftonbladet* 2009-01-03)
- (27) en slags arbetarrörelsehövding (*Aftonbladet* 2009-01-07)

I (24) och (25) ges exempel på fraser med *slags* från *Aftonbladet* 2009 som innehåller korta huvudord. I (24) syns böjning efter *slag* och i (25) böjning efter huvudord. I (26) och (27) ges exempel på fraser med *slags* från *Aftonbladet* 2009 innehållande långa huvudord. I (26) syns böjning efter *slag* och i (27) böjning efter huvudord.

Inte heller om det finns adjektiviska bestämningar före eller efter *slags* respektive *sorts* i frasen utgör någon tydlig påverkan. Exempel (28) och (29) innehåller adjektiviska bestämningar före *slags*, mellan artikel eller pronomen och *slags*, och (30) och (31) innehåller adjektiviska bestämningar efter *slags*, mellan *slags* och huvudord.

- (28) ett nytt slags katastroftanke (*Dagens Nyheter* 2019-01-13)
- (29) en första slags licens (*Dagens Nyheter* 2019-01-03)
- (30) ett slags hyperrealistisk inramning (*Dagens Nyheter* 2019-01-11)
- (31) någon slags euforisk känsla (*Dagens Nyheter* 2019-01-16)

Exempel (28), (29), (30) och (31) är hämtade ur *Dagens Nyheter* 2019. I (28) och (30) syns böjning efter *slag* och i (29) och (31) böjning efter huvudord.

Vilken texttyp frasen förekommer i tycks inte heller vara avgörande. I de undersökta tidningarna finns nyhetsartiklar, reportage, krönikor, recensioner, insändare, reklamannonser etcetera. Både böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord förekommer i alla nämnda texttyper.

Ett tecken på avsaknad av mönster är att flera exempel har påträffats där båda typerna av kongruensböjning förekommer i samma text. Följande citat är hämtat från en text titulerad ”Vänskap” i *Aftonbladet* 1909. Kursiveringarna är mina och visar på variation i kongruensböjning inom en och samma text.

Bill Shortleg var en fattig stackare [...] utan uppfostran eller *annan slags bildning*, än den som ett mångårigt kringströfvande i Nordamerikas ödemarker kunnat förskaffa honom. Från Illinois ämnade han sig nu öfver till Idaho, och under färden i Illinois' slättland hade han helt oförmodadt stött tillsammans med Clarence, och hur det var, funno de behag i hvarandras sällskap, hvarunder *ett slags vänskap* spirade upp mellan dem båda [...]. (*Aftonbladet* 1909-02-03)

I den första kursiverade frasen, *annan slags bildning*, kongruensböjs pronomenet, *annan*, efter genus hos huvudordet, *bildning*. I den andra kursiverade frasen, *ett slags vänskap*, kongruensböjs artikeln, *ett*, efter genus hos *slag*.

Samma fenomen återfinns i följande citat som är hämtade ur recensionen ”Värdshuset sjätte lyckan på Rogletto” i *Expressen* 1959. Kursiveringarna är mina och visar på variation i kongruensböjning inom en och samma text och i, undantaget kongruensböjningen, identiska fraser.

Vi har sett Ingrid Bergman i alla slags roller. [...] Många kommer att tycka om henne. Om jag är ett undantag beror det på att jag har svårt att acceptera *den slags film* Ingrid Bergman så gärna spelar i. [...] Men det är ju många som tycker om även *det slags film*. (*Expressen* 1959-01-20)

De kursiverade fraserna *den slags film* och *det slags film* är alltså identiska förutom att i den förstnämnda kongruensböjs artikeln, *den*, efter genus hos huvudordet, *film*, och i den sistnämnda kongruensböjs artikeln, *det*, efter genus hos *slag*.

Exempel finns också i mer nutida tidningstexter. Citatet nedan är hämtat ur reportaget ”Johanna Jönsson om – Uppgårelsen med Löfven – Beslutet att skaffa vakthund efter hatet och hoten – Migrationspolitiken” i *Expressen* 2019. Kursiveringarna är mina.

Ett slags outröttlig kamp för att saker inte ska förändras i en dålig riktning, för fort och för ogenomtänkt. Men, med den nya överenskommelsen, känns det faktiskt som att vi fått *någon slags möjlighet* att nu också göra något bra. (*Expressen* 2019-01-28)

De två kursiverade fraserna i ovanstående citat står, som synes, i två på varandra följande meningar. I den första frasen kongruerar artikeln, *ett*, med *slag* och i den andra frasen kongruerar pronomenet, *någon*, med huvudordet, *möjlighet*.

Sammanfattningsvis kan sägas att det enda mönster som jag har lyckats påvisa i när artikel eller pronomen böjs efter *slag*, *sort* och när artikel eller pronomen böjs efter huvudord är det mönster som ovan redovisats gällande om bestämningen framför *slags* respektive *sorts* är en

artikel eller ett pronomen. Det mönstret är inte heller särskilt tydligt då fraser med *slags* och fraser med *sorts* uppvisar motsatta tendenser.

5 Diskussion

En av frågorna som uppsatsen ämnar svara på är hur artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kongruensböjs i svenska tidningstexter från de senaste 150 åren, och om fördelningen mellan böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord har förändrats. I 4.1 och 4.2 har jag påvisat vissa förändringar. I figur 1 och figur 3 kan utläsas att böjning efter huvudord är som ovanligast vid nedslagen under mitten av 1900-talet. Större variation förekommer både i början och i slutet av den undersökta perioden. Från slutet av 1900-talet kan en ökning av andelen belägg med böjning efter huvudord ses, och nedslagen på 2000-talet uppvisar den undersökta periodens största andel belägg med böjning efter huvudord.

Trots att vissa förändringar går att påvisa är ett viktigt resultat av undersökningen att böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord har förekommit parallellt under hela perioden. I SAOB (1977:S 6332, 1985:S 8956) framgår av beläggen att böjning efter huvudord har förekommit sedan 1687 för *slags* och 1841 för *sorts*, men inte hur vanligt det har varit. Min undersökning visar att under perioden 1869–2019 har fraser med böjning efter huvudord i beläggen med *slags* framför ord i utrum aldrig understigit 12 procent av fraserna och i beläggen med *sorts* framför ord i neutrum 6 procent av fraserna. Under den undersökta 150-årsperioden har det alltså i tidningstexter aldrig varit självklart med böjning efter *slag*, *sort*.

Många äldre omnämningar och bedömningar i ordböcker och språkvårdslitteratur ger uttryck för att det borde vara självklart med böjning efter *slag*, *sort*. Till exempel hävdas det fram till 1923 i SAOL (1874:247, 1900:248) att endast böjning efter *slag* är korrekt. Rydqvist (1868:541), Cederschiöld (1934:70) och Wellander (1939:771) ger uttryck för samma mening. Wellander (1939:771) menar att böjning efter huvudord hör till talspråk och slarvigt skriftspråk. Det som min undersökning visar, att böjning efter huvudord förekommer i relativt stor utsträckning i tidningstexter, kan ha varit skäl för språkvårdarna att vilja göra sådana påpekanden. Tydligt är dock att böjning efter huvudord fortsatte att förekomma i tidningstexter rekommendationerna till trots.

Senare under 1900-talet och 2000-talet har ordböcker och språkvårdslitteratur i stor utsträckning övergått till att presentera både böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord

som korrekta alternativ. Det kan tänkas gå i linje med den ökning av böjning efter huvudord som trots allt syns i resultatet av min undersökning. Ökningen kan tänkas bero på att språket i tidningstexter har närmat sig talspråket. Gustavsson (2020:7) visar att i bloggtexter böjs 94 procent av artiklarna eller pronomenen framför *slags* efter huvudordet när det står i utrum. Att böjning efter huvudord dominerar i bloggtexter kan tolkas som att de ligger närmre talspråket, och att böjning efter huvudord har ökat i tidningstexter kan tolkas som att de också har närmat sig ett vardagligare språkbruk. Vidare undersökningar av kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* i talspråk och annat vardagligt språk skulle vara av intresse.

Att variationen i kongruensböjning är större under de första decennierna av den undersökta perioden än under mitten av 1900-talet är intressant. Det tyder på att uppfattningen om att böjning efter huvudord är inkorrekt var mer utbredd under mitten av 1900-talet än tidigare. En möjlighet är att rekommendationer från språkvårdare, exempelvis Wellander, hade en viss påverkan. Vidare studier av andra språkvårdsfrågor från samma period skulle vara av intresse för att kunna påvisa eventuella samband.

En fråga som uppsatsen ämnar besvara är huruvida utvecklingen för fraser med *slags* respektive fraser med *sorts* skiljer sig åt. Några tydliga skillnader har inte påvisats. Enligt *Svensk Ordbok* (2009:2915), *Språkriktighetsboken* (2005:107) och Molde (1997:37) ska böjning efter huvudord vara vanligare i fraser med *slags* än i fraser med *sorts*, men det är inget som syns tydligt i mitt material. Min undersökning visar dock på stora skillnader de undersökta tidningarna emellan. Skillnaden mellan tidningarna är betydligt större för fraser med *slags* än för fraser med *sorts*. Framförallt i *Aftonbladet* är böjning efter huvudord i fraser med *slags* betydligt vanligare under hela perioden än i de övriga tidningarna. Det kan tänkas bero på att *Aftonbladet* använder sig av ett vardagligare språk än till exempel *Dagens Nyheter*. Att samma stora skillnad mellan *Aftonbladet* och övriga tidningar inte syns i fraser med *sorts* kan kanske ändå förklaras med att böjning efter huvudord är ovanligare i fraser med *sorts* än i fraser med *slags*, trots att resultatet av min undersökning generellt inte påvisar det. Gustavsson (2020:7) visar att i bloggtexter böjs 54 procent av artiklarna eller pronomenen framför *sorts* efter huvudordet när det är ett neutrum-ord. Det mer vardagliga språket uppvisar alltså en stor skillnad mellan *slags* och *sorts*, då som tidigare nämnts 94 procent av artiklarna eller pronomen framför *slags* i bloggtexter böjs efter huvudordet när det är ett utrum-ord (Gustavsson 2020:8). Om *Aftonbladet* använder sig av ett vardagligare språk än de övriga tidningarna kan skillnaden mellan *slags* och *sorts* i bloggtexter kanske förklara skillnaden i *Aftonbladet*.

Uppsatsen ämnar också svara på om det finns mönster i när artikel eller pronomen böjs efter *slag*, *sort* och när artikel eller pronomen böjs efter huvudord. Några tydliga mönster har inte kunnat påvisas. Att undersökningen visar på förekomsten av böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord i samma text, av samma författare, tyder snarare på avsaknaden av mönster. Ett visst mönster gällande om bestämningen framför *slags* respektive *sorts* är en artikel eller ett pronomen kan dock urskiljas. För fraser med *slags* gäller, som nämnts i 4.3, att det är betydligt vanligare med böjning efter huvudord om bestämningen framför *slags* är ett pronomen än om den är en artikel. Det skulle kunna bero på att konservativa språkvårdsrekommendationer, som företräder böjning efter *slag*, oftare exemplifieras med artikel än med pronomen (se t.ex. Sundén 1892:365, Cederschiöld 1934:70, TT-språkets *Ordsnabben – Exempellista A–Ö* u.å.). Att *ett slags* är att föredra framför *en slags* kan alltså möjligen ha förmedlats tydligare än att till exempel *något slags* är att föredra framför *någon slags*. Den förklaringen kan dock inte tillämpas på fraser med *sorts* där det omvända förhållandet gäller. I fraser med *sorts* är böjning efter huvudord, som påvisats i 4.3, vanligare om bestämningen framför *sorts* är en artikel än om bestämningen är ett pronomen. Denna skillnad mellan *slags* och *sorts* är intressant och skulle kunna undersökas vidare.

Uppsatsen ämnar också försöka att svara på hur variationen i kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kan förklaras. I 2.1 presenterades några förklaringsmodeller. En förklaring, företrädd av Hellquist (1948:983), går ut på att böjning efter huvudord i fraser med *slags* är en danism. I danskan tycks, som presenterats i 2.3, mycket riktigt *slags* ha frigjort sig från att vara en böjningsform av *slag* till att bli ett eget substantiv, först med neutrum-genus precis som *slag*, därefter med vacklande genus och numera med få undantag med utrum-genus. I norskan har samma frigörelse skett, men *slags* har inte övergått till att ha utrum-genus utan har fortfarande vacklande genus. Utvecklingen är intressant, och man kan ställa sig frågan om samma utveckling kommer att ske i svenskan. Än så länge är dock böjning efter *slag* fortfarande vanligare än böjning efter huvudord i tidningstexter, och *en slags* framför ord i neutrum är, som nämnts i avsnitt 3, mycket ovanligt.

De flesta förklaringar till att böjning efter huvudord förekommer, som presenterades i 2.1, handlar om att *slags* och *sorts* inte längre är substantiv utan oböjliga bestämningar (se t.ex. SAG del 3:84, Holmes & Hinchcliffe 2015:55, Molde 1997:36). I 2.4 presenterades grammatikaliseringsteori och utvalda begrepp inom den. Vissa av begreppen kan vara av relevans för att förklara hur *slags* och *sorts* har gått från att vara substantiv till att tillhöra en annan ordklass. I 2.4 presenterades begreppet reanalys och ett exempel i vilket [Hamburg] + [er] har omtolkats till [ham] + [burger] (Hopper & Traugott 2003:50). För konstruktioner med

slags och *sorts*, till exempel frasen *ett slags bord*, skulle en reanalys ha kunnat ske där [ett slags] + [bord] har omtolkats till [ett [slags] bord]. I tolkningen [ett slags] + [bord] är *ett slags* ett genitivattribut som fogas till *bord*. I [ett [slags] bord] är *slags* snarare en oböjlig bestämning, möjligen ett adjektiv. För exemplet med *hamburger* syntes reanalysen inte förrän nya konstruktioner som *cheeseburger* uppstod. För fallet med *ett slags bord* syns inte heller skillnaden mellan tolkningarna förrän *bord* byts mot ett ord med utrum-genus, till exempel *stol*. Om huvudordet i frasen är *stol* kan böjning efter *slag* tecknas [ett slags] + [stol] och böjning efter huvudord tecknas [en [slags] stol]. Begreppet dekategoriisering kan användas för att förklara hur ett substantiv förlorar egenskaper som ett substantiv normalt har (Hopper & Traugott 2003:107). För *slags* och *sorts* rör det sig om att de inte längre kan ta artiklar, myckenhetsord eller demonstrativa pronomen. Om grammatikalisering är rätt begrepp för att förklara böjning efter huvudord i fraser med *slags* och *sorts* låter jag dock vara osagt. Dels används grammatikalisering oftast för att förklara längre processer än att substantiv blir adjektiv, dels har en eventuell grammatikalisering inte skett under den 150-årsperiod som min undersökning omfattar då både böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord förekommer hela perioden. Dessutom finns tolkningen att orden *slags* och *sorts* är substantiv kvar i svenskan vid sidan om tolkningen att de är adjektiv. Det kan dock kopplas till termen skiktning, som säger att ett ord som grammatikaliserats kan finnas i språket både i sin ursprungliga och sin nya form (Hopper & Traugott 2003:121). Om det har funnits en tid då endast böjning efter *slag*, *sort* var möjlig och en reanalys därefter skedde skulle kräva vidare studier för att bevisa. Informationen i SAOB (1977:S 6332, 1985:S 8956f) visar på en möjlig 100-årsperiod mellan första belägget på en fras med genitivformen *slags* 1579 och första belägget på en fras med *slags* innehållande böjning efter huvudord 1687, liksom en trettioårsperiod mellan första belägget på en fras med genitivformen *sorts* 1809 och första belägget på en fras med *sorts* innehållande böjning efter huvudord 1841. Om en reanalys har skett måste den först ha skett under de perioderna. Att undersöka konstruktioner med *slags* och *sorts* längre tillbaka i tiden än vad jag har gjort i min undersökning skulle alltså vara nödvändigt för att fastställa exakt när variationen i kongruensböjning framför *slags* respektive *sorts* uppstod. Möjligt är också att det inte rör sig om en reanalys, utan bara två skilda analyser som har förekommit sida vid sida sedan *slags* och *sorts* började att användas i framförställda attribut och att den förändring som har skett endast gäller hur många som har gjort den ena respektive den andra analysen och vad språkvården har ansett vara korrekt.

6 Sammanfattning

Denna uppsats syftar till att ur ett diakront perspektiv undersöka variationen i kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* i framförställda attribut i nominalfraser. Uppsatsen ämnar svara på fyra frågor. Den första frågan gäller hur artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kongruensböjs i svenska tidningstexter från de senaste 150 åren, om fördelningen mellan böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord har förändrats och om utvecklingen för fraser med *slags* respektive *sorts* skiljer sig åt. Resultatet av min undersökning visar på en viss förändring. Under mitten av den undersökta perioden är böjning efter huvudord som ovanligast. I början och slutet av perioden förekommer större variation. Under 2000-talet är böjning efter huvudord som vanligast och förekommer i upp till 40 procent av fraserna. Förändringen kan möjligen förklaras med att språket i tidningstexter har närmat sig talspråket. Ett viktigt resultat av undersökningen är dock att både böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord har förekommit under hela perioden. Några tydliga skillnader i utvecklingen för fraser med *slags* respektive *sorts* har inte påvisats.

Den andra frågan gäller huruvida det finns mönster i när artikel eller pronomen böjs efter *slag*, *sort* och när artikel eller pronomen böjs efter huvudord. Inga tydliga mönster har påvisats. Det enda mönster som kan urskiljas gäller om bestämningen framför *slags* respektive *sorts* är en artikel eller ett pronomen. För undersökta fraser med *slags* gäller att böjning efter huvudord är vanligare när bestämningen framför *slags* är ett pronomen än när den är en artikel. För undersökta fraser med *sorts* gäller det omvända.

Den tredje frågan gäller hur kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* i tidningstexter de senaste 150 åren förhåller sig till språkvårdsrekommendationer från samma period. Omnämningar och bedömningar av möjligheten att böja efter huvudord har varierat under perioden, men generellt gäller att äldre språkvårdslitteratur fördömer böjning efter huvudord och modernare språkvårdslitteratur anser både böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord vara korrekta alternativ. Att språkvårdsrekommendationerna har ändrats kan tänkas höra samman med att böjning efter huvudord har blivit vanligare.

Den fjärde frågan gäller hur variationen i kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* kan förklaras. En möjlig förklaring är att böjning efter huvudord har haft stöd i danska och norska, två språk i vilka *slags* har frigjort sig som ett eget substantiv med vacklande genus. Variationen kan också förklaras med att *slags* och *sorts* kan tolkas både

som självständiga substantiv och som oböjliga adjektiv som inte kan ta bestämningsord som artiklar eller pronomen. Begreppet reanalys kan förklara hur omtolkningen har skett, men då både böjning efter *slag*, *sort* och böjning efter huvudord förekommer under hela perioden som min undersökning omfattar skulle vidare undersökningar av fraser med *slags* respektive *sorts* före 1869 krävas för att kunna avgöra när variationen i kongruensböjning av artikel eller pronomen framför *slags* respektive *sorts* uppstod.

Litteratur

Cederschiöld, Vilhelm, 1934: *God och dålig svenska*. 3 uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Bokmålsordboka. Språkrådet & Universitet i Bergen. (2020-12-07) www.ordbok.uib.no

Dansk ordbog udgiven under Videnskabernes Selskabs bestyrelse. 1848. Band 6. Köpenhamn: Videnskabernes Selskab.

Den danske ordbog. 2005. Band 5. Köpenhamn: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Gyldendal.

Gustavsson, Malin, 2020: Ett slags text eller en slags text. *Val av artikel eller pronomen framför slags respektive sorts med avseende på genus* [outgivet]. B-uppsats. Lund: Lunds universitet.

Hellquist, Elof, 1948: *Svensk etymologisk ordbok*. Band 2. 3 uppl. Lund: C. W. K. Gleerups förlag.

Holmes, Philip & Ian Hinchcliffe, 2013: *Swedish. A comprehensive grammar*. 3 uppl. London: Routledge.

Hopper, Paul J. & Elizabeth Closs Traugott, 2003: *Grammaticalization*. 2 uppl. Cambridge: Cambridge University Press.

Köhler, Per Olof & Ulla Messelius, 2006: *Natur och kulturs stora svenska ordbok*. Stockholm: Natur och Kultur.

Molde, Bertil, 1997: *Mera svenska i dag. Svar på språkfrågor av Bertil Molde*, red. Inger Molde. Stockholm: Rabén Prisma.

Norstedts svensk ordbok. 1999. 3 uppl. Nordstedts ordbok & Språkdata. Stockholm: Norstedts.

Nynorskordboka. Språkrådet & Universitet i Bergen. (2020-12-07) www.ordbok.uib.no

Ordbog over det danske sprog. 1941. Band 20. Köpenhamn: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien. 1977 & 1985. Band 27 & 29. Lund: Svenska Akademien.

Ordsnabben – Exempellista A–Ö. U.å. TT-språket. (2020-11-19) www.tt.se/tt-spraket/ord-och-begrepp/ordsnabben/

Rydqvist, Johan Erik, 1868: *Svenska språkets lagar. Kritisk afhandling*. Band 4. Stockholm: P.A. Norstedt & söner.

SAG = Teleman, Hellberg & Andersson, 1999, se nedan.

SAOL = Svenska Akademiens ordlista över svenska språket, 1874–2015, se nedan.

SAOB = *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien*, 1977 & 1985, se ovan.

Sjögren, Peter A. & Iréne Györki, 2010: *Bonniers svenska ordbok*. 10 uppl. Stockholm: Bonnier Fakta.

SO = *Svensk ordbok*, 2009, se nedan.

Språkriktighetsboken. 2005. Stockholm: Svenska språknämnden & Norstedts.

Språkrådet, 2017: *Konservativ språkbruk: genomgående ”ett slags”*. *Vanligare: Välj artikel efter det efterföljande ordet: ett slags träd, men en slags möbel*. [Twitter]. 5 april. (2020-11-27) <https://twitter.com/sprakradgivning/status/849527529853595648>

Sundén, D. A., 1892: *Ordbok öfver svenska språket*. Band 2. Stockholm: J. Beckmans förlag.

Svensk ordbok. 2009. Stockholm: Svenska Akademien & Norstedts (distributör).

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket (tidigare Ordlista ö(f)ver svenska språket) 1874–2015. 1–14 uppl. Stockholm: Svenska Akademien & Norstedts.

Söderwall, K. F., 1891–1900: *Ordbok öfver svenska medeltids-språket*. Band 2. Lund: Svenska fornskrift-sällskapet.

Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson, 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Del 2 & del 3. Stockholm: Svenska Akademien & Norstedts (distributör).

Wellander, Erik, 1939–1973: *Riktig svenska. En handledning i svenska språkets vård*. 1–4 uppl. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.

Östergren, Olof, 1945: *Nusvensk ordbok*. Band 6. Stockholm: Wahlström & Widstrand.